

UTBILDNINGSNIVÅ & HÄLSA

RESULTAT FRÅN LIV & HÄLSA 2022 I VÄRMLAND

Det finns ett starkt samband mellan utbildningsnivå och hälsa. Många livsvillkor och levnadsvanor som påverkar hälsan förbättras gradvis med stigande utbildningsnivå. Personer med eftergymnasial utbildning har som grupp bättre hälsa än personer med förgymnasial utbildning. Utbildning ger i sig inte bättre hälsa, men det är en viktig förutsättning för hälsa. Kort utbildning innebär också större risk för andra faktorer som kan påverka hälsan, som till exempel osäker anställning, mer utsatta olycksdrabbade arbetsplatser och lägre inkomst. Fler sjukdomar är dessutom vanligare bland personer med förgymnasial utbildning än bland personer med eftergymnasial utbildning.

Socioekonomiska grupper kan definieras på olika sätt, till exempel genom yrkesgrupper, inkomstgrupper eller utbildningsgrupper. Utbildningsnivå är ett stabilt mått att använda på individnivå då det inte påverkas av exempelvis arbetslöshet eller sjukdom.

I detta faktablad används utbildningsnivå som indikator på socioekonomisk grupp.

Observera att vid jämförelser mellan utbildningsnivåer redovisas åldersstandardiserade värden.

Illustration: Folkhälsomyndigheten

Sveriges övergripande nationella folkhälsomål är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta den påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Detta mål har fastställts utifrån att det förekommer stora sociala skillnader i hälsa.

Insatser sker inom 8 målområden:

- Målområde 1.** Det tidiga livets villkor.
- Målområde 2.** Kunskaper, kompetenser och utbildning.
- Målområde 3.** Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö.
- Målområde 4.** Inkomster och försörjningsmöjligheter.
- Målområde 5.** Boende och närmiljö.
- Målområde 6.** Levnadsvanor.
- Målområde 7.** Kontroll, inflytande och delaktighet.
- Målområde 8.** En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård.

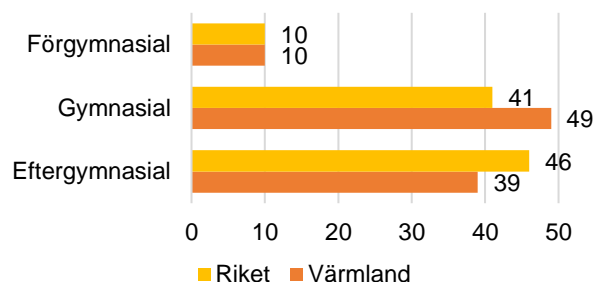
MÅLOMRÅDE 1. DET TIDIGA LIVETS VILLKOR

En bra start i livet med goda uppväxtvillkor som stimulerar utveckling, inlärning och hälsa är viktigt för att uppnå jämlikhet i hälsa. Små barn tillbringar den största delen av sin tid hemma och i förskolan. Förskolan når de allra flesta barn och där finns goda möjligheter att bedriva hälsofrämjande arbete som kan bidra till barnens socioemotionella utveckling, trygghet och stimulans.

I Värmland är 96 procent av barnen som fyllt 3 år inskrivna i förskolan enligt Folkhälsomyndigheten. Motsvarande andel för riket är 95 procent. På riksnivå finns skillnader i andel barn (som fyllt 3 år) som är inskrivna i förskolan mellan olika utbildningsgrupper. Hos barn med föräldrar som har eftergymnasial utbildning är 96 procent inskrivna i förskolan jämfört med 89 procent av barnen vars föräldrar har förgymnasial utbildning.

MÅLOMRÅDE 2. KUNSKAPER, KOMPETENSER & UTBILDNING

Andelen vuxna 25–64 år med eftergymnasial utbildning är lägre i Värmland (39 %) än i riket (46 %). Fler kvinnor än män har eftergymnasial utbildning. Det finns ett samband mellan ålder och utbildningsnivå. Det är vanligare med eftergymnasial utbildning bland yngre personer. Värmland har en äldre befolkning än riket, därmed är eftergymnasial utbildning mindre vanlig i Värmland än i riket.

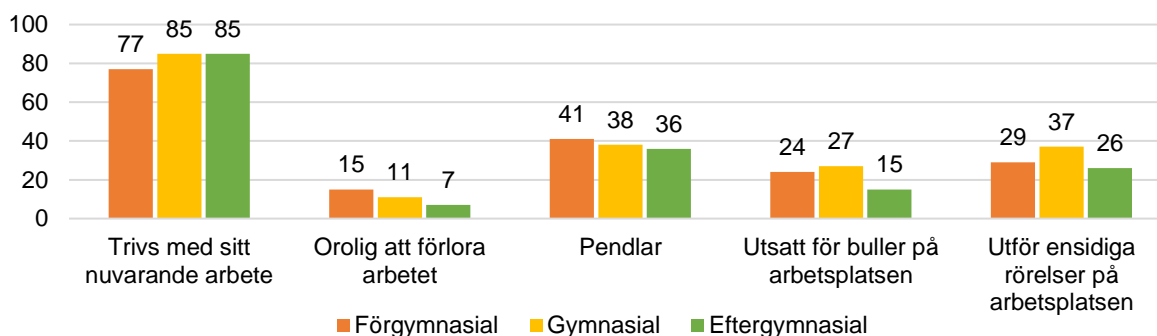

Figur 1. Andel (%) med förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning, riket och Värmland, 25–64 år, 2022.

MÅLOMRÅDE 3. ARBETE, ARBETFÖRHÅLLANDEN & ARBETSMILJÖ

Att trivas med sitt arbete och att känna trygghet i arbetslivet är viktiga förutsättningar för god hälsa. Genom goda arbetsförhållanden och arbetsmiljö stärks bland annat personlig utveckling och välbefinnande.

Av de med förgymnasial utbildning i Värmland är det färre som trivs med sitt nuvarande arbete (77 %) jämfört med de med gymnasial (85 %) eller eftergymnasial utbildning (85 %). Det är fler som är oroliga att förlora arbetet bland de med förgymnasial utbildning (15 %) jämfört med de med eftergymnasial utbildning (7 %). Andelen som pendlar till sitt arbete är högst bland personer med förgymnasial utbildning (41 %) och lägst bland personer med eftergymnasial utbildning (36 %). Att utsättas för buller samt att utföra ensidiga rörelser på arbetsplatsen är vanligast bland personer med gymnasial utbildning.

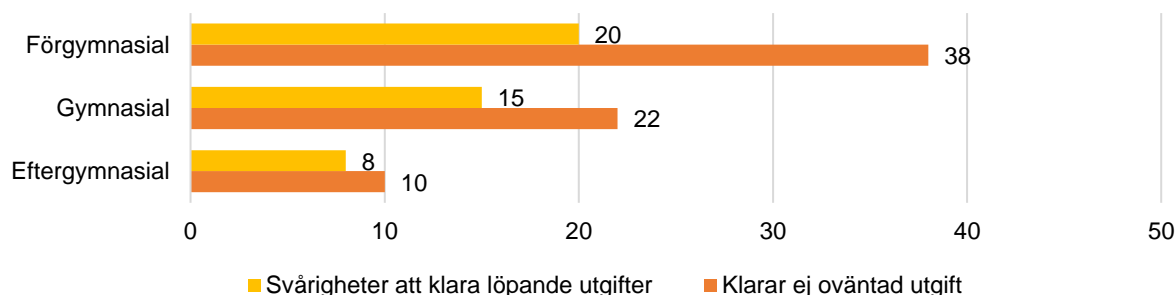

Figur 2. Andel (%) som trivs med sitt nuvarande arbete, är orolig att förlora arbetet, pendlar till annan kommun för arbete, är utsatt för buller på arbetsplatsen eller utför ensidiga rörelser på arbetsplatsen, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, förvärvsarbetande 18–64 år (åldersstandardiserade uppgifter).

MÅLOMRÅDE 4. INKOMSTER & FÖRSÖRJNINGSMÖJLIGHETER

Att ha en inkomst och möjlighet till försörjning är viktiga faktorer för en god hälsa. Generellt gäller att ju högre inkomst, desto friskare är individen och desto längre är den förväntade livslängden, detta är dock tydligast i de lägre inkomstskikten.

Svårigheter att klara löpande utgifter som hyra och räkningar är dubbelt så vanligt bland personer med förgymnasial utbildning (20 %) jämfört med personer med eftergymnasial utbildning (10 %). Det är också betydligt fler personer med förgymnasial utbildning som inte kan betala en oväntad utgift på 13 000 kr inom en månad, jämfört med personer med eftergymnasial utbildning.

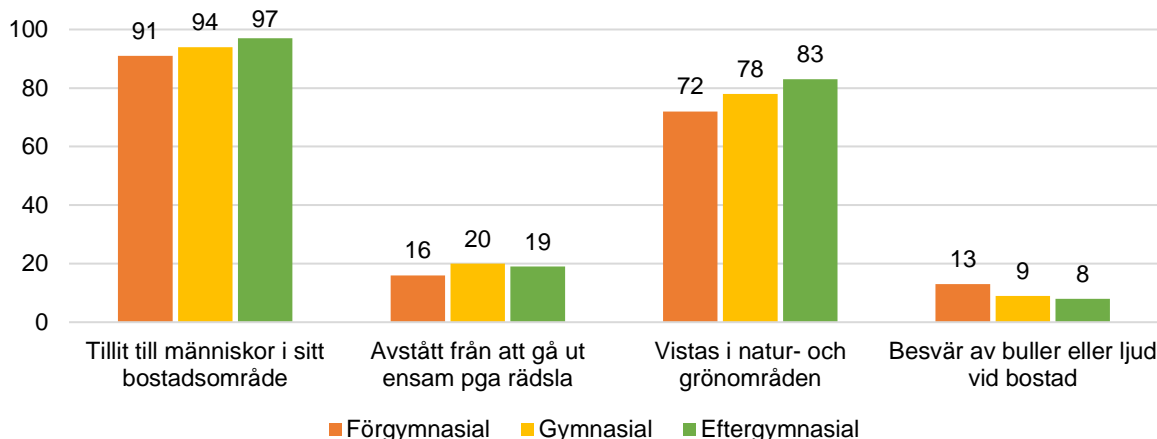

Figur 3. Andel (%) med förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning som har svårigheter att klara löpande utgifter så som hyra och räkningar, och som inte klarar en oväntad utgift på 13 000 kr, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

MÅLOMRÅDE 5. BOENDE & NÄRMILJÖ

Bostadens fysiska egenskaper som luftkvalitet och buller påverkar hur vi mår. Även bostadsområdets närhet till grönområden och dess sociala egenskaper som trygghet och tillit till människor påverkar hur vi rör oss och umgås i området, vilket i sin tur påverkar hälsan.

Bland personer med eftergymnasial utbildning är det något fler som känner tillit till människor i sitt bostadsområde och som vistas i natur- och grönområden jämfört med personer med förgymnasial utbildning. Det finns ingen större skillnad i andelen som avstår från att gå ut på grund av rädsla att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad mellan utbildningsnivåerna. Det är färre personer med eftergymnasial utbildning som besväras av buller eller ljud vid bostaden jämfört med personer med förgymnasial utbildning.

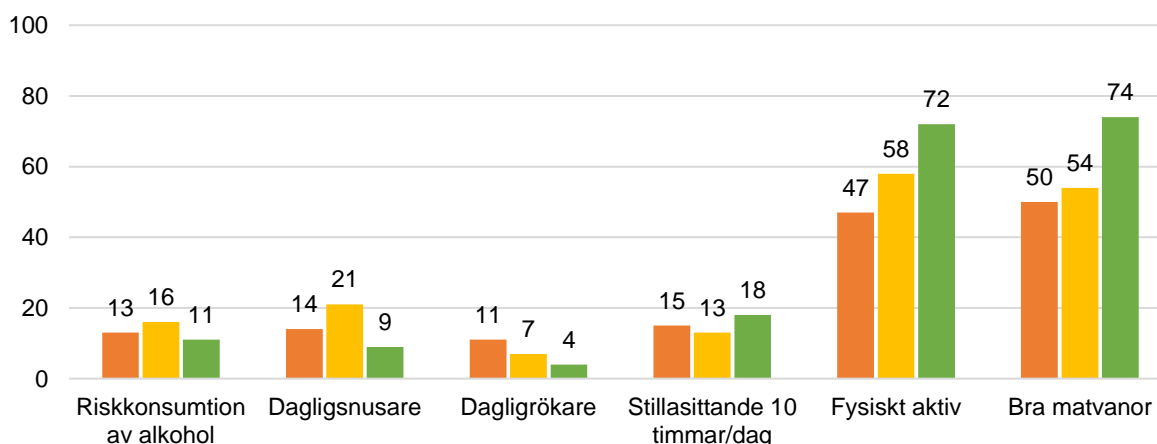

Figur 4. Andel (%) som känner tillit till människor i sitt bostadsområde, avstår från att gå ut ensam på grund av rädsla att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad, vistas i natur, park- och grönområden minst några gånger i veckan, besväras av buller eller ljud vid sin bostad, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre. (åldersstandardiserade uppgifter).

MÅLOMRÅDE 6. LEVNADSVANOR

Hälsosamma levnadsvanor främjar en god hälsa. Lägre utbildningsnivå leder ofta till mer ogynnsamma livsvillkor och levnadsvanor, som i sin tur innebär en ökad risk för ohälsa.

Riskkonsumtion av alkohol och dagligsnusning är vanligast bland personer med gymnasial utbildning. Dagligrökning är betydligt vanligare bland personer med förgymnasial utbildning (11 %) jämfört med personer med eftergymnasial utbildning (4 %). De hälsofrämjande vanorna som att vara fysiskt aktiv och ha bra matvanor är däremot vanligare bland personer med eftergymnasial utbildning jämfört med personer med förgymnasial utbildning.

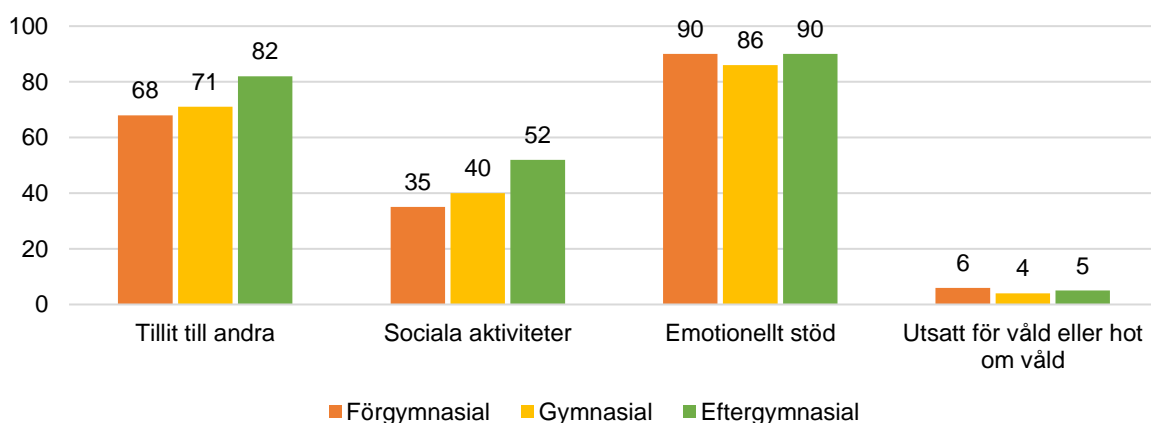

Figur 5. Andel (%) som har riskkonsumtion av alkohol (enligt AUDIT-C index 0–12, riskkonsument: kvinnor 5–12, män 6–12), snusar dagligen, röker dagligen, är stillasittande minst 10 timmar/dag, är fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan och äter grönsaker eller rotfrukter dagligen, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

MÅLOMRÅDE 7. KONTROLL, INFLYTANDE & DELAKTIGHET

Inflytande och delaktighet är viktigt ur ett demokratiskt perspektiv. Delaktighet i samhället, föreningsliv och sociala aktiviteter, ökar den sociala sammanhållningen och gör att människor känner tillit till varandra. Tilliten till andra och tillgång till personligt stöd är viktiga skyddsfaktorer för en god hälsa.

I Värmland känner 82 procent av de med eftergymnasial utbildning tillit till andra, jämfört med 68 procent bland personer med förgymnasial utbildning. Hälften av alla med eftergymnasial utbildning deltar i sociala aktiviteter såsom till exempel delta i kultur- eller idrottsevenemang medan cirka en tredjedel av de med förgymnasial utbildning gör det. Det finns inga större skillnader i emotionellt stöd eller om personen blivit utsatt för våld eller hot om våld mellan de olika utbildningsnivåerna.

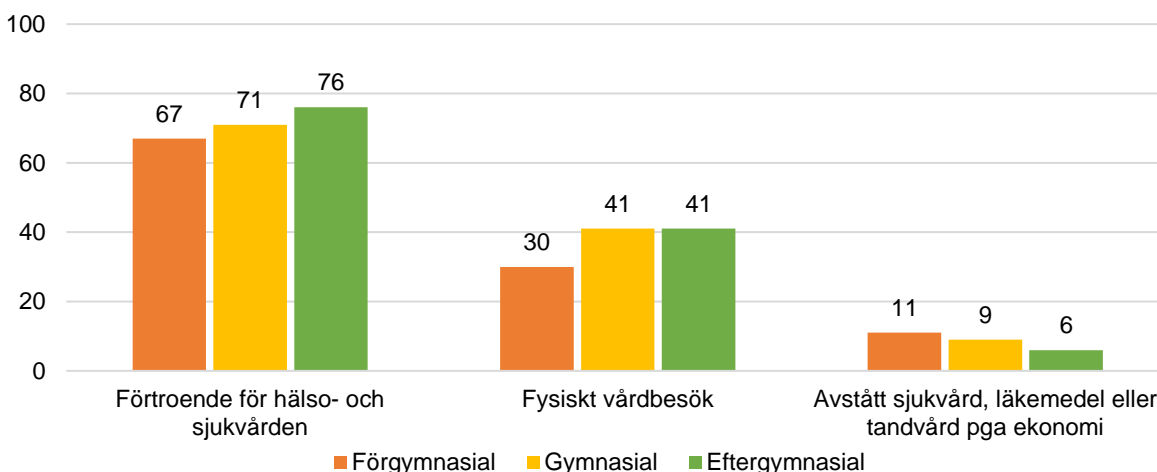

Figur 6. Andel (%) som i allmänhet kan lita på människor i sin omgivning, deltar i sociala aktiviteter, har någon att dela sina innersta känslor och tankar med, samt andel som någon gång blivit utsatt för våld eller hot om våld, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

MÅLOMRÅDE 8. EN JÄMLIK OCH HÄLSOFRÄMJANDE HÄLSO- & SJUKVÅRDEN

Hälsa- och sjukvården har en viktig roll i arbetet med att minska hälsoklyftorna. För att åstadkomma en god och jämlik hälsa är det viktigt att vården arbetar hälsofrämjande och förebyggande och att behandling utgår från patientens behov och möjligheter.

Personer med förgymnasial utbildning har som grupp sämre hälsa och därmed större vårdbehov. I Värmland är det dock denna grupp som har lägst förtroende för hälso- och sjukvården, som gör färre fysiska besök inom hälso- och sjukvården samt som oftare avstår sjukvård, läkemedel eller tandvård på grund av ekonomi.

Figur 7. Andel (%) som känner förtroende för hälso- och sjukvården, gjort fysiskt vårdbesök minst en gång de senaste tre månaderna och som avstått sjukvård, läkemedel eller tandvård på grund av ekonomi, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

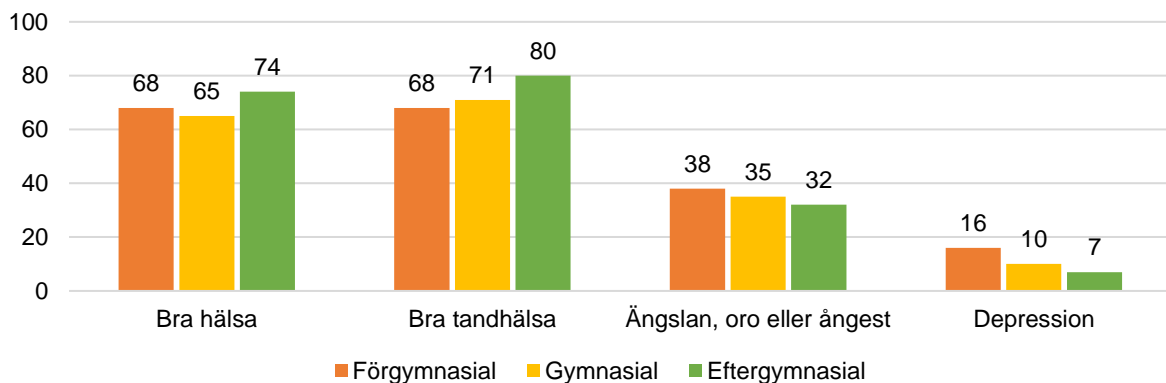
HÄLSOUTFALL

Våra livsvillkor och levnadsvanor leder i sin tur till flera olika positiva och negativa hälsoutfall. Dessa kan mätas i både fysisk och psykisk hälsa eller ohälsa.

SJÄLVSKATTAD HÄLSA, TANDHÄLSA & PSYKISK HÄLSA

Självskattad hälsa är ett samlat mått på hälsan i befolkningen. Tandhälsan speglar ofta det allmänna hälsotillståndet och är starkt förknippat med faktorer som både påverkar och påverkas av andra hälsoaspekter. Psykiska besvär beskriver tillstånd då människor visar tecken på symptom som oro, ångest, nedstämdhet eller sömnsvårigheter.

Det finns ett tydligt mönster mellan utbildningsnivå och hälsa. Personer med eftergymnasial utbildning har i högre utsträckning bra hälsa och tandhälsa jämfört med personer med förgymnasial utbildning. Personer med eftergymnasial utbildning har även lägre grad av ängslan, oro eller ångest samt depression jämfört med personer med förgymnasial utbildning.

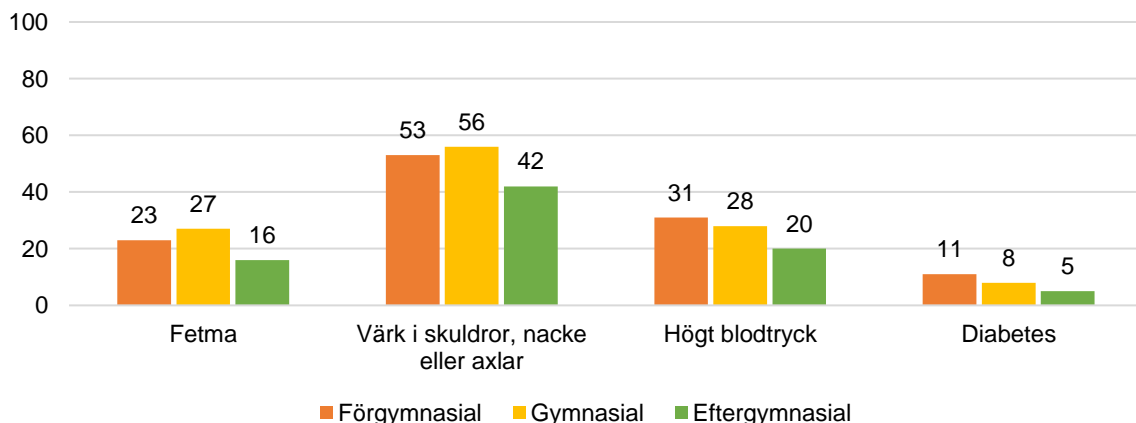

Figur 8. Andel (%) som skattar sin hälsa som bra eller mycket bra, skattar sin tandhälsa som ganska bra eller mycket bra, uppger ängslan, oro eller ångest och rapporterar diagnosticerad depression, uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

FETMA, VÄRK & FOLKSJUKDOMAR

Övervikt och fetma ökar risken för att drabbas av ett flertal olika sjukdomar och orsakar en stor del av sjukdomsburden i Sverige. Övervikt och framför allt fetma (även kallat obesitas) ökar risken för exempelvis hjärt-kärlsjukdomar, typ 2-diabetes och vissa cancerformer. Det är också vanligare med värk i rörelseorganen bland personer med fetma.

Fetma är vanligare bland personer med förgymnasial (23 %) och gymnasial utbildning (27 %) jämfört med personer med eftergymnasial utbildning (16 %) i Värmland. Även värk i skuldror, nacke och axlar, högt blodtryck och diabetes är vanligare bland personer med förgymnasial och gymnasial utbildning jämfört med personer med eftergymnasial utbildning.

Figur 9. Andel (%) med fetma samt andel som rapporterar värk i skuldror, nacke eller axlar, högt blodtryck och diabetes (typ 1 eller 2), samt med fetma (BMI>30), uppdelat på utbildningsnivå, Värmland, 18 år eller äldre (åldersstandardiserade uppgifter).

MATERIAL

Faktabladet *Utbildningsnivå & hälsa* baseras på befolkningsundersökningen Liv & hälsa 2022 (figur 2–9). Det är en enkätundersökning som ger information om befolkningens livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Syftet med undersökningen är att ta reda på hur den vuxna befolkningen mår och följa förändringar i hälsa över tid. Enkäten skickas till ett slumpmässigt urval av invånare. Tidigare undersökningar gjordes åren 2000, 2004, 2008, 2012 och 2017. Det var 6 315 personer i åldern 18 år och äldre i Värmland som svarade på enkäten år 2022. Svarsfrekvensen var 45 procent.

Utbildningsnivå & hälsa är sammanställd vid Folkhälsoavdelningen, Region Värmland.

För frågor och mer information, kontakta:

Anu Molarius, tel. 010–8319742
anu.molarius@regionvarmland.se

Cecilia Nyberg 010–8314058
cecilia.nyberg@regionvarmland.se

Malin Asp, tel. 010–8319410
malin.asp@regionvarmland.se
